

Zawada, 29.05.2023 r.

dr hab. Natalia Długosz, prof. UAM
Zakład Sławistyki Kulturoznawczej
Instytut Filologii Słowiańskiej
Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej UAM

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Wojnarowskiej

Tendencje nominacyjne w bułgarskiej i słowackiej terminologii okulistycznej

w ujęciu konfrontatywnym

promotorka: dr hab. Iliana Genew-Puhalewa

promotorka pomocnicza: dr Sylwia Sojda

Rozprawa doktorska mgr Aleksandry Wojnarowskiej wpisuje się w nurt sławistycznych prac terminologicznych z zakresu wysoce wyspecjalizowanego języka medycznego. Obiekt badania stanowią jednowyrazowe kliniczne terminy okulistyczne w języku bułgarskim i w języku słowackim. Już we wstępie chcę zaznaczyć, że zawężenie pola eksploracji do terminów klinicznych, przyjmujących postać pojedynczych, choć złożonych wyrazów, obranie za punkt wyjścia dla analizy materiałowej precyzyjnie zdefiniowanego terminoelementu oraz zastosowanie ściśle określonych parametrów analizy pozwoliło Autorce rozprawy osiągnąć główny cel pracy, jakim jest rozpoznanie tendencji oraz modeli terminotwórczych, dominujących w procesie nominacji oftalmologicznej w obu językach.

Od strony formalnej recenzowana rozprawa liczy 264 strony, składa się z dwóch zasadniczych części: teoretyczno-metodologicznej oraz analitycznej. W części pierwszej sformułowano podstawowe założenia pracy. Następnie mgr Aleksandra Wojnarowska omówiła językowy i pozajęzykowy kontekst badań, wskazując m.in. na lokalne uwarunkowania i trudności w ujednocianiu oraz nadawaniu terminologii medycznej (tu mowa przede wszystkim o terminologii okulistycznej) transparentnego charakteru choćby w kontekście emancypacji języka słowackiego. W tej części pracy poddano oglądowi bułgarską i słowacką terminologię oftalmologiczną, rozpatrując ją jako subsystem terminologii medycznej oraz podejmując wątek zarówno struktury formalnej terminów (forma zewnętrzna), jak i ich motywacji terminologicznej (forma wewnętrzna). W podrozdziale szóstym części pierwszej zarysowano główne założenia teoretyczne, determinujące wybór zastosowanych w pracy narzędzi metodologicznych, które następnie

zostały opisane w szczególności w podrozdziale siódmym i zastosowane z należytą biegłością w części analitycznej pracy. Kompozycja pracy nie budzi najmniejszych zastrzeżeń. Struktura rozprawy jest logiczna, a wywód klarowny.

W części teoretyczno-metodologicznej Autorka rozprawy wykazała się dobrą znajomością osiągnięć współczesnego terminoznawstwa zwłaszcza sławistycznego, choć nie tylko, w swojej pracy odwołała się bowiem także do rezultatów badań językoznawcy brytyjskiego Laurence'a Bauer'a. Podjęte rozważania teoretyczne na tematy takie jak: osadzenie badania w teorii terminu i jego ukontekstowanie, wskazanie obligatoryjnych cech terminu z oglądem na subdyscyplinę (okulistykę), internacjonalizacja terminologii medycznej, sposoby postrzegania oraz opisu relacji struktury terminu do jego znaczenia w bułgarystycznych i słowacystycznych badaniach terminologicznych pokazują, że Autorka rozprawy podeszła do zagadnienia z dużym rozeznaniem, potrafiła zaakcentować najważniejsze problemy z punktu widzenia dyscypliny oraz zadeklarowanego celu pracy. W przypadku prac terminologicznych nie jest to wcale łatwe, ponieważ mają one z założenia charakter interdyscyplinarny, a ujęcie konfrontatywne tym bardziej wymaga od badacza szerszej wiedzy teoretycznej z różnych dyscyplin. W tym przypadku Autorka musiała wykazać się wiedzą z zakresu podmiotu badań, który stanowi okulistyka jako dziedzina badań medycznych oraz wiedzą z zakresu przedmiotu badań, tj. wiedzą z szeroko rozumianego terminoznawstwa, a jak wiadomo wszelkie badania terminologiczne czerpią z wielu działów i gałęzi językoznawstwa (m. in. z etymologii, morfologii, słowotwórstwa, semantyki, leksykologii, lingwistyki stosowanej i in.). Stopień przygotowania teoretycznego jest najczęściej weryfikowany na etapie wypracowania narzędzi metodologicznych i samodzielnego ich zastosowania do analizy obiektu badania oraz na etapie konfrontowania wyników badania. W niniejszej rozprawie niewątpliwie umiejętnie zaprezentowano zastosowanie wiedzy teoretycznej do rozwiązania postawionego we wstępie problemu badawczego (o czym będzie jeszcze mowa), dodatkowo o dobrym rozeznaniu teoretycznym świadczą przytoczone w pracy liczne (ponad 200) odpowiednio dobrane pozycje bibliograficzne. Nie bez znaczenia jest fakt, że w części teoretycznej rozprawy Autorka wykazała się umiejętnością syntetyzowania zwłaszcza literatury przedmiotu.

Zazwyczaj pierwszą trudność w badaniach terminologicznych stanowi wyodrębnienie i zdefiniowanie obiektu badania. W ocenianej rozprawie precyzyjnie określono i umotywowano wybór przedmiotu badania, który stanowi *jednowyrazowy kliniczny termin okulistyczny* (por. rozdział 1 części I pracy). Terminy analizowane są według ścisłego wzoru, zgodnie z którym jednostki opisu zostały pogrupowane według kryterium formalnego. Nadrzędnym kryterium podziału jest występowanie w formie

zewewnętrznej terminu obcego terminoelementu, podrzędne kryterium stanowi pozycja, jaką terminoelement zajmuje w strukturze (pozycja inicjalna, mezopozycja, pozycja finalna). Sam zaś terminoelement to obcy element terminotwórczy, uczestniczący w nominacji terminologicznej (por. s. 45 i 58 rozprawy). Budując narzędzie metodologiczne Autorka wyraźnie inspirowała się osiągnięciami zwłaszcza bułgarskiej lingwistki Marii Popowej, w ostateczności jednak obrana przez nią metoda porównania materiału językowego okazuje się dalece precyzyjniejsza, bazuje bowiem na wielości faktów językowych, rozpatrywanych na różnych płaszczyznach funkcjonowania terminów (od ekwiwalencji formalnej, poprzez obserwację relacji motywacji terminotwórczej, do ekwiwalencji semantyczno-funkcjonalnej). Ogółem w pracy objęto analizą 717 jednostek (342 terminy bułgarskie i 375 terminów słowackich), które zawierały w swojej strukturze przynajmniej jeden z 54 terminoelementów pochodzenia klasycznego (greckiego i/lub łacińskiego). Terminy wyizolowano ze źródeł leksykograficznych oraz z literatury specjalistycznej, w tym m.in. z podręczników dla studentów specjalizacji okulistycznej. Wyekscerpowany materiał w obu językach zestawiono w oparciu po pierwsze o ekwiwalencję formalną, po drugie w oparciu o ekwiwalencję znaczeniową. Na podstawie tak przeprowadzonego badania sformułowano wnioski, dotyczące tendencji nominacyjnych w bułgarskiej i słowackiej terminologii oftalmologicznej (por. s. 227-231 rozprawy). Zastosowane w pracy instrumentarium metodologiczne zostało dobrane adekwatnie do przedmiotu oraz celu badania, pozwalając na wyprowadzenie wymiernych rezultatów. Pewną konsternację wywołał jednak sposób nazwania jednej z tendencji nominacyjnych. Mowa o „tendencji konserwującej”, polegającej na tym, że „nazwy nowych jednostek chorobowych, sprzętów, narzędzi i czynności medycznych, wynikających z postępu nauki o ludzkim oku są wyrażane za pomocą konstrukcji grecko-łacińskich” (por. s. 229 i 254 rozprawy). W moim przekonaniu odpowiednia byłaby nazwa tendencja konserwatywna, polegająca na zachowaniu tradycji tworzenia nazw na oznaczenie nowych zjawisk z wykorzystaniem klasycznych modeli i środków nominacji. Imiesłów *konserwujący* aktywizuje bowiem znaczenie procesu poddawania czegoś konserwacji, tj. zachowania w dobrym, nienaruszonym, niezmiennym stanie i jest stosowany w tym znaczeniu w naukach biologicznych, chemicznych, technicznych, ale tak też konotuje w potocznej polszczyźnie, np. *substancje konserwujące, środki konserwujące*.

Recenzowana praca doktorska mgr Aleksandry Wojnarowskiej wypełnia lukę w opracowaniach nie tylko z zakresu szeroko rozumianej slawistycznej literatury terminologicznej, ale także lukę w zakresie badań nad medyczną terminologią kliniczną. Jak bowiem wiadomo, brakuje opracowań podejmujących temat typologii terminów klinicznych, ponieważ te trudniej poddają się analizie, choćby ze względu na mniejszy

stopień skonwencjonalizowania subsystemu. Jednocześnie podejmowanie tego typu badań ma duże znaczenie i stanowi wkład w rozwój nie tylko badań lingwistycznych, ich wartość pragmatyczna, polegająca na dostarczeniu wiedzy, która może posłużyć do usprawnienia procesów normalizacyjnych podczas tworzenia i wdrażania terminów jest nie do przecenienia w praktyce okulistycznej. Nowatorstwo i oryginalność pracy przejawia się zwłaszcza na płaszczyźnie konfrontacji dwu subsystemów języków narodowych – bułgarskiego i słowackiego. Ubolewam jednak, że praca nie została wyposażona w aneks w postaci glosariusza okulistycznych terminów klinicznych, który pełniłby funkcję porządkującą względem przeprowadzanych w pracy analiz. Dwujęzyczne zestawienie badanych terminów w postaci słowniczka terminologicznego pozwoliłoby tym bardziej unaocznić podobieństwa i różnice w nominacji okulistycznej w obu językach.

Uwagi dotyczące języka wywodu

Jak już wspomniałam uznaję strukturę pracy za logiczną, a wywód za klarowny, jednak język wywodu jest bardzo nierówny. Występują w pracy takie fragmenty, które pod względem językowym pozostawiają wiele do życzenia ze względu na błędy znaczeniowe, stylistyczne, gramatyczne, zwłaszcza składniowe, liczne lapsusy językowe i bardzo liczne literówki (kilkadziesiąt). Ich występowanie utrudnia odbiór lektury, a natężenie, zwłaszcza literówek lub powtórzeń, miejscami bywa rażące. Przytaczam poniżej kilka wybranych przykładów w przekonaniu, że pomogą one Autorce w pracy nad warsztatem językowym, a jest to wysiłek, w którym nie można ustawać zwłaszcza uczestnicząc w dyskursie naukowym.

Wybrane przykłady błędów:

- s. 7: termoelement zam. terminoelement (lapsus)
 - s. 18: Podobnie można wskazać terminy, w których zastosowano semantyczne techniki nominacyjne, którym często są jednak poddawane terminy rodzime (np. rodzime ekwiwalenty terminów anatomicznych, które w zebranym materiale stanowią mniejszość. (styl)
 - s. 38-39: Badając terminologię medyczną nie należy zapominać, że spora część terminów (...) zostały utworzone na gruncie języków już nieistniejących, jak łacina i greka; z elementów, które niegdyś były aktywnymi środkami komunikacji. (składnia, znaczenie)
 - s. 181: по добре зрение при намаление светкение вм. по-добро зрение при намеление на осветление (ort., składnia, przejęzyczenie)
 - s. 227: Na podstawie dobranego materiału powstała część teoretyczna. (niefortunny skrót myślowy)
- i wiele innych.

Omówione w tym miejscu usterki, choć zakłócają odbiór rozprawy, nie wpływają jednak na obniżenie jej wartości merytorycznej.

Mając na względzie sformułowane powyżej uwagi, stwierdzam, że praca doktorska mgr Aleksandry Wojnarowskiej stanowi znaczący przyczynek do badań językoznawczych, w tym zwłaszcza do sławistycznych badań terminologicznych i spełnia wymogi, stawiane tego typu pracom i określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (por. Dz. U. z 2021 r. poz. 478). Wnoszę o dopuszczenie Autorki rozprawy do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora.

Katarzyna Długosz

